

Лекція 6

Виробнича структура підприємства

Виробництво – процес впливу людини на речовину природи з метою створення матеріальних благ, необхідних для існування й розвитку суспільства.

Виробничий цикл – період часу виготовлення виробів з моменту запуску вихідних матеріалів і напівфабрикатів в основне виробництво до одержання готового виробу.

Виробничу структуру підприємства складають його ділянки, цехи і служби, форми їхнього взаємозв'язку в процесі виробництва продукції.

На відміну від виробничої структури *загальна структура підприємства* включає різні загальнозаводські служби й господарства, у тому числі й пов'язані з культурно-побутовим обслуговуванням працівників підприємства.

Виробнича структура характеризує поділ праці між підрозділами підприємства та необхідну кооперацію. Вона впливає на техніко-економічні показники виробництва, на структуру керування підприємством.

Головними елементами виробничої структури підприємства є **робочі місця, ділянки й цехи**.

Робочим місцем називається неподільна в організаційному відношенні ланка виробничого процесу, що обслуговується одним або декількома робітниками, призначена для виконання певної операції, оснащена відповідним устаткуванням і організаційно-технічними засобами.

Ділянка поєднує ряд робочих місць, згрупованих по певних ознаках та здійснює частину загального виробничого процесу з виготовлення продукції або обслуговування процесу виробництва.

Ділянки, зв'язані між собою постійними технологічними зв'язками, об'єднуються в цехи.

Цех є основною структурною одиницею великого підприємства. Він наділяється певною виробничою й господарською

самостійністю, є відособленою в організаційному, технічному й адміністративному відношенні виробничою одиницею й виконує закріплені за ним виробничі функції. Кожний цех має єдине планове завдання, яке регламентує обсяг виконуваних робіт, якісні показники й граничні витрати на запланований обсяг робіт.

При технологічному типі структури цех спеціалізується на виконанні однорідних технологічних операцій (наприклад, на машинобудівному – штампувальний, ливарний, термічний, складальний).

Перевагами є спрощення керівництвом цеха, є можливість маневрування розміщенням людей, полегшується перебудова виробництва з однієї номенклатури виробів на іншу, забезпечується високе завантаження устаткування.

При предметному типі цехи спеціалізуються на виготовленні певного виробу або його частини (вузла, агрегату), застосовуючи при цьому різні технологічні процеси. Такі цехи мають закінчений цикл виробництва. Наприклад: на автомобільному заводі – цехи по виготовленню двигунів, шасі, коробок передач, кузовів; на верстатобудівному – цехи з виготовлення валів, корпусних деталей.

Перевагами є більш глибока спеціалізація робочих місць, що дає можливість застосування високопродуктивного устаткування, забезпечується ріст продуктивності праці й підвищується якість продукції. Закріплення за цехом циклу виробництва певного виробу підвищує відповідальність колективу цеху за якість і строки виконання робіт.

Поряд з технологічною й предметною структурами на промислових підприємствах широке поширення одержав змішаний (предметно-технологічний) тип виробничої структури. Така структура характеризується наявністю на тому самому машинобудівному заводі основних цехів, організованих за предметним і за технологічним принципами.

Промислові підприємства можуть бути організовані з **повним і неповним циклом виробництва**.

Підприємства з повним циклом виробництва мають всі необхідні цехи й служби для виготовлення складного виробу, а на підприємствах з неповним циклом виробництва відсутні деякі цехи, що відносяться до певних стадій виробництва. Так,

машинобудівні заводи можуть не мати своїх ливарних і ковальських цехів, а одержувати лиття й кування по кооперації від спеціалізованих підприємств.

Всі цехи й господарства промислового підприємства можна розділити на цехи основного виробництва, допоміжні цехи й обслуговуючі господарства.

До цехів основного виробництва відносяться цехи, що виготовляють основну продукцію підприємства. Основні цехи діляться на заготівельні (ковальський, ливарний), що обробляють (механічний, термічний, деревообробний) і складальні (комплектація виробів).

Головними завданнями основного виробництва є забезпечення руху продукту в процесі його виготовлення, організація раціонального техніко-технологічного процесу.

Завдання допоміжних цехів – виготовлення інструментального оснащення для виробничих цехів підприємства, виробництво запасних частин для заводського устаткування й енергетичних ресурсів. Найважливішими із цих цехів є інструментальні, ремонтні, енергетичні. Кількість допоміжних цехів і їхні розміри залежать від масштабу виробництва й складу основних цехів.

Система обслуговування виробничого процесу має на меті забезпечення його безперебійного й ефективного функціонування.

Також велика роль на підприємстві підрозділів *соціальної інфраструктури*, які покликані забезпечити соціальне обслуговування робітників, насамперед реалізацію заходів щодо поліпшення охорони праці, техніки безпеки, медичного обслуговування, організації відпочинку, спорту, побутового обслуговування тощо.

Виявлення й реалізація резервів поліпшення структури цехів і виробничих ділянок – фактори постійного підвищення ефективності виробництва.

Дотримання раціонального співвідношення між основними, допоміжними й обслуговуючими цехами й ділянками повинне бути спрямоване на підвищення питомої ваги основних цехів за кількістю зайнятих робітників, вартості основних фондів, розміру займаних площ.

Розвиток комбінування приводить до комплексного використання сировини й матеріалів, економії праці, а також більш

ефективного використання фінансових ресурсів.

Правильно побудована виробнича структура визначає найбільшу її відповідність організації виробництва, пропорційність всіх цехів і служб підприємства, що у свою чергу позитивно впливає на поліпшення техніко-економічних показників: рівень спеціалізації й кооперування, безперервність виробничого процесу, ритмічність виготовлення й випуску продукції, ріст продуктивності праці, поліпшення якості виробів, найбільш доцільного використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів.

Контрольні запитання

1. Розглянути виробничу структуру підприємства.
2. Дати основні ознаки і характеристики одиничного, серійного та масового виробництва.
3. Охарактеризувати структуру виробничого процесу та його зміст.
4. В чому полягає мета запровадження наукової організації праці та її зміст?
5. Що складає основні функції нормування праці?
6. Мета запровадження технічної підготовки виробництва та її основні етапи?
7. Дати характеристику змісту і економічної ефективності науково-технічного прогресу та форм його розвитку.
8. Розглянути основні напрямки науково-технічного прогресу та навести їх складові.
9. Які пріоритетні напрямки науково-технічного прогресу та їх розвиток?
10. Які існують тенденції розвитку виробничої структури?